

**АЖДОДЛАРИМИЗ ИЛМИЙ МЕЪРОСИДА МИЛЛИЙ ХАВФСИЗЛИК
МАСАЛАЛАРИ ТАЛҚИНИ
(ЮСУФ ХОС ХОЖИБ ҚАРАШЛАРИ МИСОЛИДА)**

Сайидов Мурод, ф.ф.н., ЖДПИ

Аннотация. Ушбу мақолада миллий хавфсизлик тушунчаси унинг мазмун моҳияти, асосий омиллари, бунда кадрларни танлаш ва уларга кўйиладиган энг муҳим талаблар кўрсатиб берилган.

Калит сўзлар. Хавфсизлик, миллий хавфсизлик, низом, қонун, тўру, жамият, эл.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти Шавкат Мирзиёев томонидан илгари сурилиб, амалга оширилаётган “2017 -2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устивор йўналиши бўйича Ҳара – катлар стратегияси”нинг бешинчи йўналиши миллий хавфсизликни таъминлаш ташкил қилади.[1,48] Бу борада қатор ва муҳим ишлар амалга оширилмоқда, лекин бу муаммо бўйича илмий – тадқиқот ишлари жонланиб кетганича йўқ. Ваҳоланки, ҳозирги кунда ҳам халқаро терроризм, диний экстримизм ва радикализм таҳдидлари ҳамон сақланиб турибди.

Миллий хавфсизлик – бу шахс, жамият ва давлат учун тинч ва осойишта ҳаёт таъминланишидир. Шу жиҳатдан миллий хавфсизликни таъминлаш бўйича қадим аждодларимиз меросини ўрганиш ва давлатчилигимиз тажрибаларига амал қилиш муҳим аҳамиятга касб этади.[2,75] Бу борада айниқса, мутафаккирларимиз қарашлари ва тавсиялари жуда қизиқарлидир. Чунки, эл - улус ва давлат хизматида фидойилик кўрсатиб, ўзларининг тажрибаларини ёзиб қолдиришган. Бу меросларни ўрганиш айниқса, долзарб бўлиб турибди. Бу таълимотларни, ўқиш эмас ўқиш долзарблигича қолмоқда. Шунси эътиборлики, миллий хавфсизлик масаласи барча замонларда соғлом фикрли ва фидойи шахсларни безавта қилиб келган. Ана шундай шахслардан бири, Юсуф Хос Хожибдир. Унинг 1069 йили туркий тилда яратилган “Қутадғу билиг” (Бахтга элтувчи илим)

асари ўз даврида Шарқу Ғарба донг таратган. [4,48] Асарда миллий хавфсизлик масаласига доир ўзига хос кенцептуал қарашларни ҳам илгари сурилган. Бу қарашлар юртнинг содиқ бир фарзанди ва давлат арбоби (У Қорахонийлар давлатининг “хос хожиби” давлат котиби бўлган) томонидан баён қилинганлиги билан диққатни ўзига тортади.

Юсуф Хос Хожиб “миллий хавфсизлик” тушунчасини қадимги туркий тилдаги **тўру –тўрулик** атамаси билан ифодалайди. (Элиг - Кунтуғди фаолиятига баҳо бериб дейди):

Байиды будун ҳам этилди эли
Эликга дуъа қылды будуны тили
Қутулды будун кэтти эмгеклери
Қозы бирла қатлыб йурыды

Этылды эли ҳам тузулди тору
Элиг даввлаты болды кунда ору

Яни:

Халқ бойиди, эли яшнади,
Халқ тили элигни дуо қилди.
Халқ бахтиёр бўлди, мушкул – машаққатлари кетди,
Қўзи билан бўри аралашиб юрди.
Эли яшнади, адолатли сиёсат тузилди,
Элигнинг давлати кундан – кунга зиёда бўлди.

[11,206]

“Тўру” сўзи тартиб, интизом, қонун адолат ва сиёсат маъноларини англатади.[3,106] Шу маънода туркийча **тўрулик атамаси** миллий хавфсизлик тушунчасини ифодалайдди ва унинг негизини халқ, инсоният, жамият ҳамда давлатда тартиб , меъёр, интизом, қонун ва адолатни ўрнатиш каби маънолар ташкил қилади. Бундан ташқари “будун” бир давлатга уюшган фуқоролар, жамият; “эл” жамиятнинг фаол аъзолари ва “давлат” эса қут, яъни Бахт ва Форовонлик манбаи бўлган бирлашмадир. Шу маънода тўруга амал қилиш яъни миллий хавфсизликни таъминлаш халқни бадавлат ва

давлатини қудратли қилади. Негаки миллий хавфсизлик – бу химоя, мухаффаза ва имкониятдир.

Юсуф Хос Хожиб миллий хавфсизлик тушунчасини ана шундай тушунади. Мутафаккир “миллийлик” тушунчасини “бутунлик” халқчиллик, туркийлик атамалари билан ифодалайди. Унинг фикрича, миллийлик давлат бошлиғи (Хоқон) да мужассам бўлади ва шу сабабли ўз хоқони Улуғ Буғрохонни (вафоти 1103 йил) “миллат тожи, давлат таянчи ва дин шавкати” деб атайти. [11,76]. Демак, миллийлик миллат, давлат ва жамият учун таянч категория дир. Шу сабабли инсон ҳаёти, давлат ва жамият ривожини учун миллий хавфсизликни таъминлаш тақозо этилади.

Юсуф Хос Хожибнинг фикрича, миллий хавфсизлик “давлатни сеувчи - ларни соғ – омон тутишга ва ёвларни эса ўртадан кўтаришга асосланади” [11,78] Бу оддий ҳақиқатни идрок қилиб олиш керак. Чунки давлатда турли ижтимоий гуруҳ ва тоифаларга мансуб кўплаб одамлар яшайди, лекин улар давлат ва жамиятга мансуб бўлган муносабатига кўра фарқланади. Аслида бу инсоннинг табиатидан келиб чиқади.

Бу йанлуқ аты болды йанлуқ учун

Бу йанлуқ урулды бу йанлуқ учун.

Яъни

Бу янглук [яъни инсон] номи янглук [яъни хато] учун бўлди,

Бу янглук [яъни хато] учун у янглук [яъни инсон] аталди. [11,90]

Инсон табиатида хато ва қачиликка йўл қўйиш хусусияти бўлганлиги учун хавфсизликни таъминлашга эҳтиёж сезилади. Бу хато ва қачиликларнинг асосийлари мутафаккир назарида, қуйидагилар: 1) кўп ҳолларда ёлғон сўзлаш; 2) сўзини устидан чиқмаслик; 3) ичкиликка берилиш; 4) меъёрдан ошиш; 5) тубан хулқли бўлиш; 6) дарғазаб юриш ва ҳақозо [11,110] Инсон табиатига хос бўлган бу ижтимоий иллатлар яшовчан бўлиб қолаётганлиги учун ҳам миллий хавфсизликни таъминлаш заруриятини келтириб чиқаради.

Фойдаланган адабиётлар рўйхати

1. Мирзиёев Ш.М 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устивор йщналиши бщйича +аракалар стратегияси Т. Маънавият- 2017 й
2. Каримов И.А. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат мафкура. Т.: Ўзбекистон, 1993.
3. Валитова А.А. Юсуф Балосогунского и его “Қутадғу билиг” КСИБ АН СССР 1952, № 4, с. 56-63.
4. Жумабаев Й. Ўрта Осиё этикаси тарихи очерклари. Т., Ўз. 1980, 247-б.
5. Маллаев Н.М. Ўзбек адабиёти тарихи. Т. Ўқитувчи, 1976, 664-б.
6. Сайидов М.Н. Юсуф Хос Ҳожибнинг ўрта аср маданияти тарихида тутган ўрни. Т. Наврўз. 2013. 136.
7. Тўхлиев Б. Юсуф Хос Ҳожиб ва унинг “Қутадғу билиг” асари. Т. Ўзб, 1994, 62-б.
8. Хайруллаев М.М. Форобий психик процесслар ва таълим-тарбия ҳақида. Т. ўқитувчи, 1967, 42-б.
9. Хайруллаев М.М. Уйғониш даври Шарқ мутафаккири. Т. Ўз. 1971, 256-б.
10. Ёқубов А. “Қутаду билиг”да давлатчилик концепцияси. – Т.: А. Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти. 1997.
11. Юсуф Ҳос Ҳожиб “Қутадғу билиг” ФАН, 1972, 964-б.